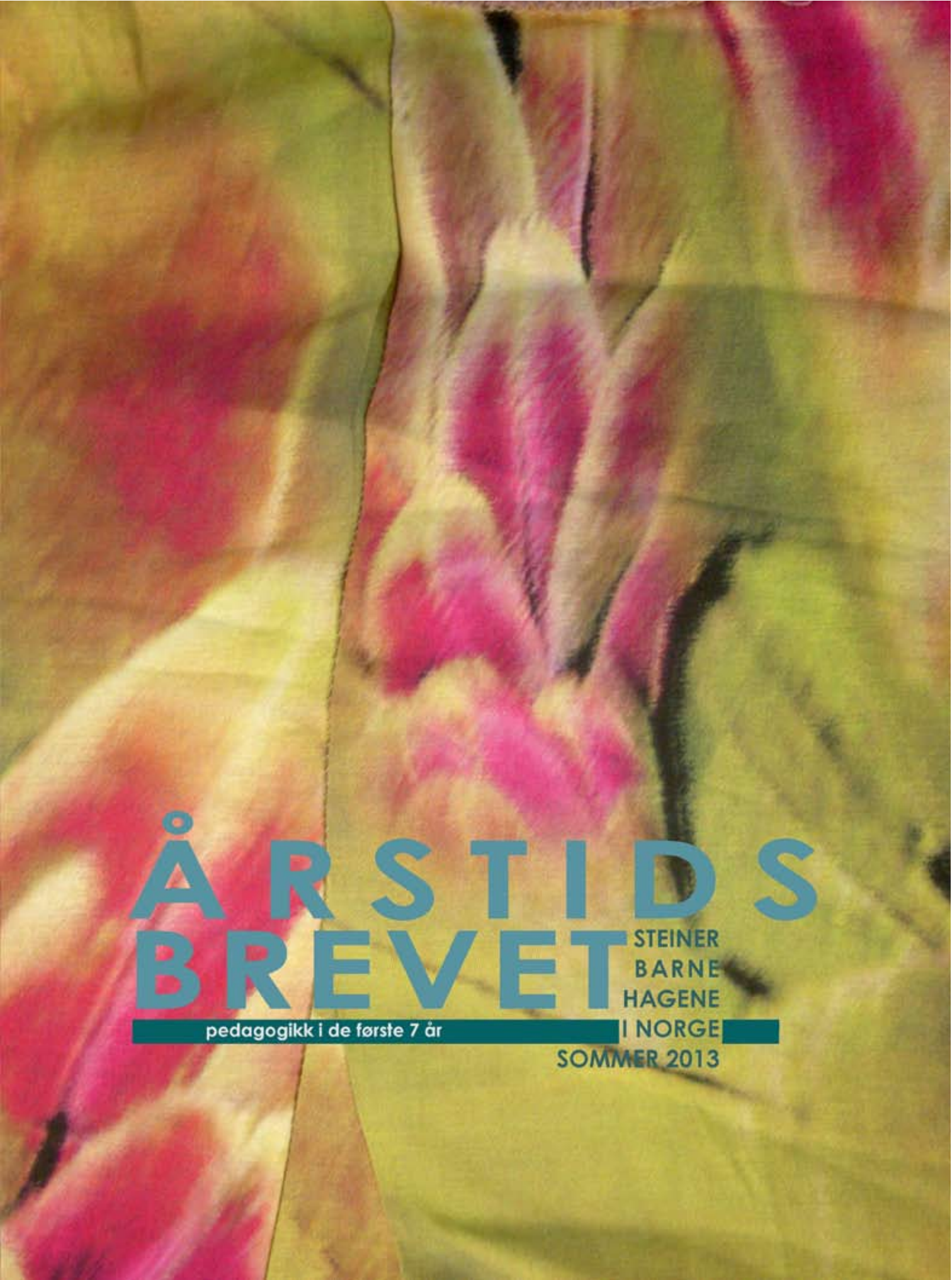

ÅRSTIDS BREVET

STEINER
BARNE
HAGENE

pedagogikk i de første 7 år

I NORGE

SOMMER 2013

Årstidsbrevet

Utkommer med fire nummer hvert år og utgis av Steinerbarnehageforbundet i Norge,
e-mail: forbundet@steinerbarnehagene.no
Sekretær: Grete Gulbrandsen,
telefon: 957 23 918 (mandag).

Steinerbarnehageforbundet er medlem av det internasjonale steinerbarnehageforbundet, IASWECE, www.iaswece.org

Redaktør:

Mette Johannessen,
tel.: 612 78 246 / 988 36 108

Redaksjonsråd:

Styret i Steinerbarnehageforbundet i Norge.

Årstidsbrevet henvender seg fortrinnsvis til forbundets medlemmer og er en felles arena for å drøfte faglige spørsmål. Tidsskriftet er også tenkt for alle med interesse for Steinerpedagogikk og barns oppvekstvilkår generelt.

Årstidsbrevet baserer seg på bidrag som inneholder:

- * egne erfaringer, observasjoner og undersøkelser, samt forskning;
- * praktiske gjøremål og pedagogiske innspill;
- * innlegg angående litteratur og kildematerialer;
- * tilbakemeldinger og spørsmål.

www.steinerbarnehagene.no

Innhold

4	Pedagogens selvrefleksjon	22	Faktaopplysninger om private barnehager
<i>Björg Lobben Rød</i>
5	Fra redaksjonen	23	Apropos etterligning
<i>Trine Kristiansen</i>
6	Nytt fra styret	23	Gylne øyeblikk fra Eventyrbrua
8	Magiske menneskemøter
<i>Eventyrbrua Steinerbarnehage</i>	24	Kollegiearbeid
<i>Björg Lobben Rød</i>
12	Hva er våre kjerneverdier?
<i>Frode Thorjussen</i>	26	Nordisk barnehagestevne
<i>Gudrid Malmsten</i>
13	Utenfor barnehageporten
<i>Margrete Wiig</i>	27	Deilig havregrynsbrød!
<i>Anita Berge</i>
14	Nytt fra IASWECE
<i>Mette Johannessen</i>	28	Annonser
16	Underveis til frihet
<i>Karl-Martin Dietz</i>	30	Kalender

Bidrag til neste nummer
sendes til redaksjonen senest:
1. februar, 1. mai,
1. september, 1 november.

Adresse:
Mette Johannessen,
Thorstadvegen 6,
2609 Lillehammer.

aarstidsbrevet@hotmail.com

Telefon: 61278246/98836108

Abonnement:
Årsabonnement koster kr. 200.-.
Abonnementet løper til oppsigelse
foreligger.

Medlemskap i Steinerbarne-hageforbundet
inkluderer et abonnement.

Stillingsannonser
for medlemsbarnehagene er gratis.
For andre annonser:
kontakt redaksjonen.

www.iaswece.org

Pedagogens selvrefleksjon

Er jeg oppmerksom på mitt eget vesen som et moralsk eksempel, på mine bevegelser, min indre holdning, mine tanker, mitt språk og hvordan og hva jeg sier? Anstrenger jeg meg hele tiden for å fornye arbeidet mitt?

Er jeg uforbeholdent glad i alle barna? Er jeg åpen for dem alle på samme måte, overfor deres strev og deres vanskeligheter? Har jeg en imaginasjon av deres høyere vesen, ved deres tilstedeværelse og i min meditasjon? Minner jeg meg selv om deres sarte sansevesen? Er jeg vennlig og mild, forståelsesfull og følsom overfor barnas behov? Er jeg oppmerksom nok på omsorg og detaljer i arbeidet mitt med barna? Har jeg lagt nok merke til hvert enkelt barn, spesielt de stille barna?

Satte jeg pris på hjelperne, barna, foreldrene og kollegaene mine? Fikk vi gjesten til å føle seg velkommen og tatt hånd om? Tillot jeg mine hjelpere, kollegaer og foreldre å komme med forslag og hjelp, og til og med å vite bedre? Ba jeg dem fornøyd om hjelp? Aksepterte jeg ydmykt kritikk og brukte den til å utvide egen tanke? Fantest det øyeblikk til å hjelpe foreldrene på en vennlig og humoristisk måte fra å skjemme bort sine barn, for eksempel ved å kle på dem eller bære tingene deres?

Hvilken bevisst anledning til etterligning tilbød jeg? Husket jeg at barna kopierer *alt*? Når brukte jeg gester heller enn stemmen? Fantest det en drømmende stemming i rommet? Var det glede og sprudlende moro i barnehagen min? Var det indre varme? Var jeg for alvorlig og hvisket unødvendig eller for bråkete og pratsom? Lyttet jeg til stemningen i rommet, eller var jeg for travel? *Måtte* jeg være så travel? Prøver jeg å gjøre for mye? Satt en av de voksne i ro som et stille, stabilt punkt?

Var jeg nok oppmerksom på barnas drømmende bevissthet, og ga jeg muligheter nok for viljens utvikling? Var jeg faktisk autoritær og instruerende ved visse anledninger? Mistet barna sin frihet gjennom det vi gjorde, mistet de viljens frie flyt? Engasjerte jeg dem nok i å forberede og *avslutte* alle aktiviteter: for eksempel pauser, maling, ryddetid, tegning, forlate toalettet

pent, det vil si å bringe alt til en avslutning for å utvikle deres oppmerksomhet, deres ansvarlighet og andre aspekter ved viljen? Var de aktive nok, eller måtte de være unødvendig passive? Måtte barna sitte stille og vente uten grunn? Forventet jeg for mye eller for lite av dem? Ga jeg dem nok grenser, fasthet og konsekvens? Arbeidet jeg på en lekende og humoristisk måte? Var det nok moro og aktivitet for guttene, særlig for de eldste – for eksempel mulighet til røff bevegelse/ arbeidsbenk/ mulighet til å bygge stort/gode tau? Var det nok for de eldste barna: fikk de ærender, skikkelig ansvar og spesielle oppgaver? Hvor god var jeg til å holde tidene? Fløt morgenen fra den ene aktiviteten til den neste uten brudd og bruk av autoritet?

Er rommet mitt vakkert? Er plantene vannet og har blomstene friskt vann? Er hyllene, lampeskjermene og skapene rene? Er skap, skuffer og hyller ryddige og attraktive? Har jeg sjekket at puter, stoffer, dukker og kosedyr er rene og holdt i orden? Fins det ingen ødelagte møbler, og er annet leketøy i orden, det vil si ingen flokete snorer, ødelagte kongler eller lekestativer? Er fargestiftene rene og fargeblokkene fremdeles blokker? Blir uteleker og verktøy ryddet bort, rent og i orden? Var jeg oppmerksom på barnas klær innendørs og utendørs (varme, passende, påtrykte figurer, tøfler)? Var jeg oppmerksom på helse og sikkerhetsaspekter: rister og åpninger/ fyrstikker/ stearinlys/ toalettid – inkludert sjekking av toalettet og om nødvendig skikkelig vasket mellom hvert barn/ håndvask også før tillaging av mat som forberedelse både for barn og voksne/ skylling av oppvask? Hva mer kan jeg gjøre for å styrke barnas vaner?

Har jeg funnet tid for meg selv og praktisert en kunstnerisk aktivitet hver dag?

3 Æ'er: Ærefrykt for hverandre, Ærefrykt for oss selv, Ærefrykt for omgivelsene. Praktiserer jeg dette overfor meg selv og andre?

Jeg håper noen av disse spørsmålene kan være nyttige for andre i den avgjørende, givende, takknemmelige og utfordrende oppgave det er å være til stede for små barn.

Oversetning: Astrid H. Sundt.

Steinerbarnehagene i Norge

Kjære venner av Steinerpedagogikken

Under innspurten med å sette nok et Årstidsbrev sammen merkes det fra ulike bidrag hvilket inntrykk foredragene til Henning Kølher har gjort. Han har engasjert og begeistret og under foredragene hans skrev jeg selv entusiastisk en mengde notater og gledet meg til å gå gjennom de når jeg kom hjem. Når jeg endelig leste igjennom de - side opp og side ned - fikk jeg likevel en opplevelse av at det meste var selvfølgeligheter og helt grunnleggende ting. Hva i all verden var det da som hadde rørt meg så mye og som hadde fylt meg med ny inspirasjon?

Det som rørte og begeistret var den varmen han kommuniserte og det motet han viste når han talte barnas sak - om selvfølgelige og grunnleggende verdier -. Det var det han var og ikke bare det han sa som gjorde noe med meg.

Slik ble stevnets tema: magiske menneskemøter, en virkelighet der og da.

Dette Årstidsbrevet begynner med "Pedagogens selvrefleksjon" (side 4), som vi fant hengende på veggen i Sommerfuglen Steinerbarnehage og der virket den være et verktøy i bruk. En fort gjennomgang av det som listes opp i den kan sikkert virke avskrekkende. Holder medarbeidere i steinerbarnehagene dommedag for seg selv?

Eller kan en slik "sjekkliste" være en hjelp til å holde oss nærværende i omgangen med helt grunnleggende tanker i steinerbarnehagepedagogikken?

Det eneste svaret her er som så ofte ellers: Forsøk!

Hver og en har mulighet til å undersøke den, eller deler av den, over en gitt tid for å - ja faktisk: reflektere over praksis. Det kan aldri være en dårlig ting i seg.

Ellers er det bare å ønske god lesning før vi kastes ut i sommeren.....

Takk til alle trofaste medhjelpere.

For redaksjonen,
ved Mette Johannessen.

Nytt fra styret

Arbeidet etter Årsmøtet har vært preget av å se framover. Med flere nye styremedlemmer vil det bli helt naturlig å drøfte hvilken vei Steinerbarnehageforbundet skal stake ut. Også vedtakene om økt lokal aktivitet og blikk på utdanning, gjør at framtiden kommer nærmere og noen endringer vil bli viktige.

- Hvordan skal de lønnede stillinger/ styret ivareta medlemmenes behov for oppfølging, utvikling og veiledning?
- Hvordan skal samarbeidet med RSH og Steinerskoleforbundet utvikles videre?
- Hvordan skal vår felles enhetlige pedagogiske ide bli synlig for studenter og medarbeidere i skole og barnehage?
-

Så har vi deltatt på det andre forberedelsesmøtet for neste års

Nordisk Stevne i Järna 4.-6. april 2014.

Tidspunktet for stevnet måtte flyttes, da den første datoen var starten på den norske påskeferien!

Dette andre møtet ble holdt i Helsingfors. Det ble opplevelsesrikt. Det er spennende med finnene, hvordan de organiserer og utdanner pedagoger til sine steinerpedagogiske virksomheter. Meget gjennomarbeidet og solid!

Et annet sted i denne utgivelsen vil dere kunne lese mer om tankene rundt det nordiske stevnet.

Forbundets styre:

Grete Gulbrandsen (forbundet@steinerbarnehage.no) er sekretær (30 %) fram til 2014 .
Hun er styrer på Linden Steinerbarnehage.

Björg Lobben Røed (aurora@steinerbarnehage.no) er innvalgt til 2015 som styreleder (30 %).
Hun er styrer i Aurora Steinerbarnehage på Nesodden.

Mette Johannessen (mette.johannessen@steinerskolen.no) er innvalgt til 2017 som redaktør for Årstidsbrevet (20%) og som IASWECE-representant (10 %) Siden 1997 har hun vært 1.klassepedagog.

Gro Løkken (solstreif@steinerbarnehage.no) er innvalgt til 2016.

Hun er styrer ved Solstreif Steinerbarnehage i Drammen.

Aurelia Udo de Haes (sommerfuglen@steinerbarnehage.no) er innvalgt til 2017.

Aurelia er steinerpedagog utdannet fra RSH og har drevet familiebarnehage i 10 år. Hun er pedagogisk leder for småbarnsgruppene i Sommerfuglen Steinerbarnehage.

Jeg var så heldig å få ha en time på RSH med 3.års studentene på førskolelærerlinjen. De ville ha en orientering om Steinerbarnehageforbundet, hva vi gjør, hvorfor vi finnes og tanker rundt det å være en interesseorganisasjon. Det er morsomt å møte studentene rett før de går ut i den store verden og virkelighet! Denne orienteringen har vi gjort i flere år nå og det er inspirerende for begge parter.

Så var det PBLs landsmøte. Der ble en sammenslåing av PBL og PBL-A vedtatt med virkning fra 01.01.2014. Vi hadde med oss et forslag till endring i de nye vedtektene, slik at vi fremdeles kunne være medlem som gruppe. Det ble nedstemt. Men, etter samtale med Arild Olsen og Linda Øygarden, fikk vi forståelse for at PBL ønsker en ordning for Steinerbarnehagene, slik at vi fortsatt kan være medlemmer uten å tilslutte oss tariffavtalen. Det vil bli et samarbeidsmøte tidlig i høst, så dette kommer vi tilbake til.

Langt inne et sted starter forberedelsene til sommer-ferie!
Det evalueres, settes sluttstrek og sees framover!

God sommer til alle!

Grete Gulbrandsen,
sekretær i Steinerbarnehageforbundet.

Eskild Robinson Myklebostad (eskild.robinson.myklebostad@steinerbarnehage.no) er innvalgt til 2018.
Han er utdannet ved RSH og pedagogisk leder på en storebarnsavdeling ved Eventyrbrua Steinerbarnehage.

Astrid Helga Sundt (eplekarten@steinerbarnehage.no) fra Bergen er innvalgt til 2018.
Hun har en mastergrad fra RSH og er styrer ved Eplekarten Steinerbarnehage.

Margrete Wiig (haugtussa@steinerbarnehage.no) fra Ski er innvalgt som vara til 2015.
Hun er styrer ved Haugtussa Steinerbarnehage.

Frode Thorjussen (frode@musikkmarkedet.no) er innvalgt som vara til 2016. Han har musikkpedagogisk grunnutdanning og jobber for tiden med sin mastergrad ved RSH. Han er styrer på Steinerbarnehagen Rotnissen.

Magiske menneskemøter

BARNEHAGESTEVNE I TRONDHEIM 19. – 21. APRIL 2013

Henning Köhler, foredrag lørdag 20. og søndag 21. april

Mangeårig helsepedagog og forfatter.
Grunnlegger av Janusz Korczak instituttet i Tyskland, arbeider med terapi og veiledning for barn og deres foreldre.
Engasjert i å vise nye perspektiver i pedagogens møte med de såkalt utfordrende barna.

Utdrag og sitater fra Köhlers to foredrag:

Vi lever i en skjør velstand, med falsk trygghet:

- Vitenskap som trekker oss i feil retning moralsk sett
- Livsgrunnlaget vårt kan bryte sammen (finanskrise)
- Etisk fattigdom

Hva trenger barn oppi alt dette? Vet vi det og kan vi gi dem det?

Barna blir født inn i vår tid og får vår tids oppdragelse. Tar denne tiden vare på våre barn?

Hvor mye form og hvor mye frihet skal vi gi barna?

Gir vi barna nok tid til "å være"?

"Å pleie barna, er å pleie fremtiden!"

Barn trenger både ritualer og frihet (uten pedagogisk overvåkning).

"Barn som 'Emil i Lønneberget' trenger ingen tabletter, men masse kjærlighet, forståelse og kjærlighetsfull konsekvens!"

Det ligger en styrke i det å gi barna rom for egne oppdagelser og opplevelser. Om vi har tillit til at barna kan leke alene, vil vi bidra til at deres kroppssikkerhet utvikles.

Vi må gi barna øvelser for kroppen, dette gjør vi ved å la barna leke. Leke slik de kan og bør.

"All oppdragelse er egentlig selvoppdragelse!" (sitat Rudolf Steiner)

- I første rekke gjelder dette for barna
- I andre rekke gjelder det pedagogene (vi kan ikke "oppdra" barn, steinerpedagogikken er i sin klareste form en anti-autoritær pedagogikk)

Hva kan vi gi barna som gjør at de vil oppdras av oss?

Tillit til verden og seg selv - tilstedeværelsetillit

- Eksistensiell tillit – bygges ved hjelp av nære tilknytningspersoner; "Jeg er her! Jeg ser deg!"
- Sosial tillit – bygges gjennom tilknytning til et fellesskap man kan stole på
- Tillit til omgivelsene – bygges gjennom frihet i rommene, mulighet for utforskning, tilgjengelighet på leketøy og materialer
- Fremtidstillit – helt og holdent avhengig av de voksnes tilstedeværelse

Ulike frihetspedagoger (blant annet Steiner) enes om fire pedagogiske grunnelementer:

1. Aksept

Vi må akseptere barnet før vi kan gi hjelp eller veilede det. Dersom man ikke føler seg sett og akseptert som den man er, vil man heller ikke ta i mot hjelp. Grenser kan først settes når man er venn med barnet. Vi kan anerkjenne en følelse, uten å anerkjenne handlingen. Dette pedagogiske prinsippet hjelper barnet til å utvikle kroppstillit, den eksistensielle grunntillit: "Min kropp er virkelig her, jeg er her i denne verden".

2. Fordomsfrihet

Vår fordomsfrihet smitter over på barnet og bidrar til at det utvikler en sosial tillit, - tillit til et fellesskap, tillit til andre mennesker, og til at andre mennesker vil det vel. Barnet kommer til barnehagen med et hjertesporsmål "Finnes det trygghet for meg i et fellesskap utenfor min familie?" Det er når bakken forsvinner under barnet at fellesskapet må vise sin tillit verdig.

3. Beskjedenhet

Barnet er en kunstner. Med fantasi og kreativitet og frie tanker. Vi voksne må fysisk legge til rette for at barnet får utfolde seg fritt kunstnerisk. Vi må også vise beskjedenhet, ydmykhet, undring i møtet med barnets uttrykk. "Jeg vil se opp til de voksne, men det er umulig når de ser meg ovenfra og ned". Dersom vi viser beskjedenhet kan vi hjelpe barnet til å utvikle formtillit, dvs opplevelsen av å virke i et fellesskap, å forme i og for et fellesskap. Opplevelsen av å ha verdi.

4. Takknemlighet

Å vise takknemlighet er en grunnleggende oppdragelseskunst. Vi må strebe etter at barnet kan oppleve følgende: "Jeg ser at du er takknemlig for at jeg finnes. Du har forstått at jeg er her for å gi deg en gave". Vi må åpne alle sanser og ta barnet inn i oss. Vi må være oppmerksomme på selvopp-

fyllende profetier, de bildene vi bærer i oss av hvem barnet er, vil påvirke hvordan barnet opplever seg selv. Vi må være takknemlige overfor barn som viser oss og minner oss på at pedagogiske verktøy ikke alltid fungerer.

Begreper er levende vesener, kommuniser med dem: aksept, fordomsfrihet, beskjedenhet og takknemlighet. Dette er meditasjon; å bli kjent med disse begreper som levende vesener og de vil bli våre kvaliteter.

Kölher fortalte inngående om viktigheten av barneobservasjon.

Gjennom et slikt arbeid vil vårt forhold til barnet bedres; en intuitiv relasjon vil oppstå. La barnet skrive sin egen historie i livet. Vår oppgave er å gi rom for dette. La vår beundring omhylle barnet.

"NORMALE BARN FINNES IKKE, MANGFOLD ER DET NORMALE!"

Ikke noe menneske er normalt, vi bare later som.

Se det individuelle, det er det eneste som eksisterer.

Barn kommer til verden som urempatiske vesener. Egoet oppstår ikke før i "trassalderen".

Mange barnehager sier at de arbeider med å utvikle sosial kompetanse hos barna, (som satsningsområder etc). Köhler pekte på at den kun er en måte dette kan øves på: gjennom hvordan de voksne i barnehagen omgås hverandre, den måten vi møter hverandre på (som forbilder).

Se alltid barnets styrke først. Vi er bare assistenter for det store livet og barnet gir oss gaven som er forståelsen av tillit. Tillit til tilliten.

Når barnet begynner i barnehagen kommer det til oss med sine hjertesporsmål:

- Finnes det beskyttelse i et fellesskap utenom familien?
- Kan jeg stole på dette mennesket?
- Ser han/hun meg?

Jon-Roar Bjørkvold, foredrag fredag 19. april 2013

Professor i musikkpedagogikk ved UiO;
Forfatter av "Det musiske mennesket"

Skoletenkning "invaderer" barnehagene, og vi utsettes for stadig større press. Vårt viktigste arbeid er å beskytte barna, og deres medfødte livskompetanse:

Barnets livskompetanse

- gleden ved å leve
- motet til å skape
- evnen til å lære
- trangen til å leke
- kraften til å vokse

**Barnet
KAN ALT
VIL ALT
TØR ALT**

... så lenge de blir møtt med kjærlighet

Barnehagens viktigste formål er ESTESI
dvs. kople til (det motsatte av anestesi –
kople fra)

**Barnet spør ikke etter dur og moll,
de spør etter DEG!**

Lærerens basiskompetanse

- kjærlighet til mennesket
- kjærlighet til kunnskap
- kjærlighet til språket

**”Intet blir forstått, som ikke først er
elsket”** sitat Augustin (Aurelius Augustinus)

**Barn synger ikke for å treffe tonearten,
de synger for å treffe livet!**

Referat ved Espen, Johanne, Kira og Mari
Bilder fra Rotnissen Steinerbarnehage på
Rotvoll, og Sommerfuglen Steinerbarnehage
på Havstein ved Ewelina.

På jakt etter Køhler

Etter barnehagestevnet fikk Haugtussa lyst til å gå videre med Køhlers tanker og jakten på lesestoff begynte. På hjemmesiden til instituttet hans var det bare på tysk.

Ved hjelp av Anke Dreisbach på Rotnissen fant vi fram til to bøker på engelsk. De finnes på Amazon, men kan nå bestilles via Antropos. De heter

- Difficult children, there is no such thing, fra 2004.,
- Working with Anxious, Nervous and Depressed Children 2001

Det finnes også en bok på svensk: Att få lov att vara barn.2003. Kan kjøpes på Bokhandeln Vidar på nettet eller gjennom Antropos.

Hilsen, Haugtussa Steinerbarnehage.

Hva er våre kjerneverdier?

Refleksjoner etter Barnehagestevnet i Trondheim 2013

Det er mange inntrykk som sitter igjen etter årets stevne. Mange selvfølgelig preget av at vi har hatt rollen som vertskap og arrangør, og all den tiden vi har jobbet med dette i et stort perspektiv og på detaljnivå. Jeg er ydmyk og takknemlig for all den støtte og ros vi har fått på vår vei og samtidig imponert over hvilken energi som samles i nettopp Steinerbarnehagenes menneskemøter.

Så hvor går veien videre, og hva tar vi med oss etter dette møtet med flere av pedagogikkens bautaer? Jeg oppsummerer mine egne inntrykk i 4 punkter fritt inspirert og farget av Bjørkvold, Ahlbom og Köhler. Takk til dere alle for fantastiske bidrag.

1. Steinerpedagogikken er fysisk

Vi må i enda større grad anerkjenne behovet for og viktigheten av bevegelse, motorisk stimulans og arbeide med kroppen som innfallsport til senere intellektuell læring. Kanskje er for mye av rammene i Steinerbarnehagene i dag voksenstyrt? Får barna nok motorisk utfordring? Gis barna riktige vilkår for fysisk utforskning av natur og omgivelser?

Er vi mer opptatt av den estetiske kvaliteten ved at det er rent og ryddig i voksen forstand enn av den barnlige utfoldelsestrangen og skapergleden?

2. Steinerpedagogikken anerkjenner at mennesket innehar en spirituell dimensjon

Kanskje er det på tide å diskutere dette punktet nærmere, hvordan skal vi forholde oss til antroposofien pedagogisk sett? Gir den oss inspirasjon eller snevrer den inn våre rammer? Bør vi endre vår ordbruk slik at Steinerpedagogikken gjøres tilgjengelig og forståelig også utenfor antroposofiske miljø?

For meg er kjernen under dette punktet at man har evnen til å ta i mot alle små barn (og for så vidt sine kollegaer og foreldre) med en gudommelig kjærlighet, åpenhet og ydmykhet. Da blir det egentlig underordnet om man kaller seg antroposof, tror på reinkarnasjon eller Goethes fargelære. Hvordan styrke den

spirituelle siden slik at det blir en inkluderende dimensjon og styrker vår tro på barna som våre egentlige læremestere?

1. Steinerpedagogikk er selvutvikling og oppdragelse til frihet

Hvordan kan vi jobbe videre med de voksne som forbilder og rollemodeller samtidig som vi gir rom for frihet og skaperglede både hos barn og voksne? Er vi musiske nok som rollemodeller? Hvordan er balansen mellom disiplin, humor og kreativitet?

Leter vi etter det unike i barnet eller problemene?

2. Steinerpedagogikken er kunstnerisk

Arbeidet med musikk og kunstnerisk aktivitet er grunnleggende for pedagogikken. Det er ikke et fag (eller delmål), men en måte både å lære og å kommunisere på helt fra man blir født til man dør. Alle som jobber steinerpedagogisk må derfor få en kunstnerisk utdanning i en eller annen form. Det betyr ikke at man skal kreve at alle skal bli kunstnere i snever forstand, men at vårt arbeid og utdanning i enda større grad gjennomføres av et levende kunstnerisk ståsted. Kunsten knytter oss til følelsene og det spirituelle (pkt 2) gjennom fysisk arbeid (pkt 1) og selvutvikling (pkt 3) og dermed er ringen sluttet og vi kan jobbe med det HELE mennesket.

Dette er ikke en nøye reflektert liste, det er mine personlige tanker etter helgen her og nå, fri for akademiske referanser. Bli gjerne provosert eller kom med støtte eller utdypninger, hovedsaken for meg er at vi erkjenner at Steiner ga oss en radikal pedagogisk impuls vi sammen skal være med å videreutvikle ut i fra samtiden og ikke fortiden. Er vi mange nok som vil gå inn i dette arbeidet kan vi virkelig gjøre en forskjell for fremtiden.

Frode Thorjussen

Daglig Leder Steinerbarnehagen Rotnissen

Utenfor barnehageporten

Regjeringen la fram en stortingsmelding om kvalitet i barnehagene som var skuffende lesning, mest fordi den er lite offensiv og lite forpliktende.

Vi støtter mål som bemanningsnorm og flere pedagoger, men da må det følge med økonomi til dette.

PBLs høringsbrev er verdt å lese. De tar bla opp at mangfoldet i barnehagesektoren må beholdes.

«Men overgangen til kommunal finansiering er bekymringsfull. Det er klare tendenser til ensretting på områder som driftsmessig organisering/eierform, pedagogisk innhold, typer barnehager, åpningstider, deltidstilbud, barnehagens størrelse og utbredelse i kommunene.» De frykter barnehager som har et minimumsnivå av kvalitet og standardiserte a-4 barnehager.

PBL går inn for en uavhengig tilsynsmyndighet og urettferdigheten som ligger i at tilskuddene til de ikke- kommunale barnehagene varierer veldig mellom kommunene.

Valgkampen til høstens stortingsvalg er i gang. Jeg håper partiene blir utfordret til å komme med klar og forpliktende barnehagepolitikk.

Barnehageopptak flere ganger i året er en viktig sak som seiler opp. Vi har ikke full barnehagedekning så lenge barn født etter 1. oktober ikke har rett på plass. Men ingen sier hvordan vi skal få til dette, både praktisk og økonomisk. Vi må følge nøye med slik at det ikke er barnehagene som sitter igjen med «svarteper».

Hilsen *Margrete Wiig*
Styrer i Haugtussa Ås

Medarbeiderskap i praksis

På årsmøtet i barnehageforbundet hadde vi gruppearbeid på et notat om medarbeiderskap. Jeg opplevde at vi hadde en del felles verdier, men at de ikke alltid har slått ut i felles løsninger på organiseringen av barnehagen. Løsningene kan følge av verdiene. Dette er noe vi bør jobbe videre med.

Noen mente at det viktigste var et godt samarbeid i hverdagen, og ingen er vel uenig i det. Men det er i vanskelige situasjoner det er viktig med en formell struktur, ansvar og arbeidsfordeling og organisasjonsform.

Jeg legger denne saken ut på det nye webforumet på Forbundets hjemmeside og inviterer alle til å komme med innspill og delta i diskusjonen.

Mitt utgangspunkt er verdier som:

- Kollegialt lederskap og medarbeiderskap
 - alle medarbeidere har ansvar og deltar
- En ideell eier. Eies av et fellesskap
- Faglig lederskap- pedagogenes ansvar
- Samarbeid-ikke konfliktmodell
- Tydelig arbeids- og ansvarsfordeling
- Profesjonalitet. Beslutningsprosesser, saklighet, riktig tidsbruk

Da blir noen av løsningene:

-Barnehagen organiseres som en ideell stiftelse

-Styret tar prinsipielle avgjørelser og kontroller at det drives etter steinerpedagogikk. Delegerer daglig drift til daglig leder/styrer.

-Styremedlemmer personlig valgt med steinerpedagogisk bakgrunn- også en utenfra. Foreldrenes innflytelse er i Samarbeidsutvalget.

- Styrer arbeider i samarbeid med medarbeiderne. Målet er konsensus.

- Arbeidsdeling mellom styrer-pedagogmøte- og medarbeidermøtet. Forskjellige ansvarsområder.

-Taushetsbelagte saker som personalsaker, ansettelse og opptak av barn bare informeres om i medarbeidermøtet

-Alle andre saker kan drøftes. Det tilstrebes en felles konsensusløsning. Hvis ikke er det pedagogene som tar avgjørelser i pedagogiske spørsmål

-Det skapes effektive beslutningsprosesser med tydelig saksgang.

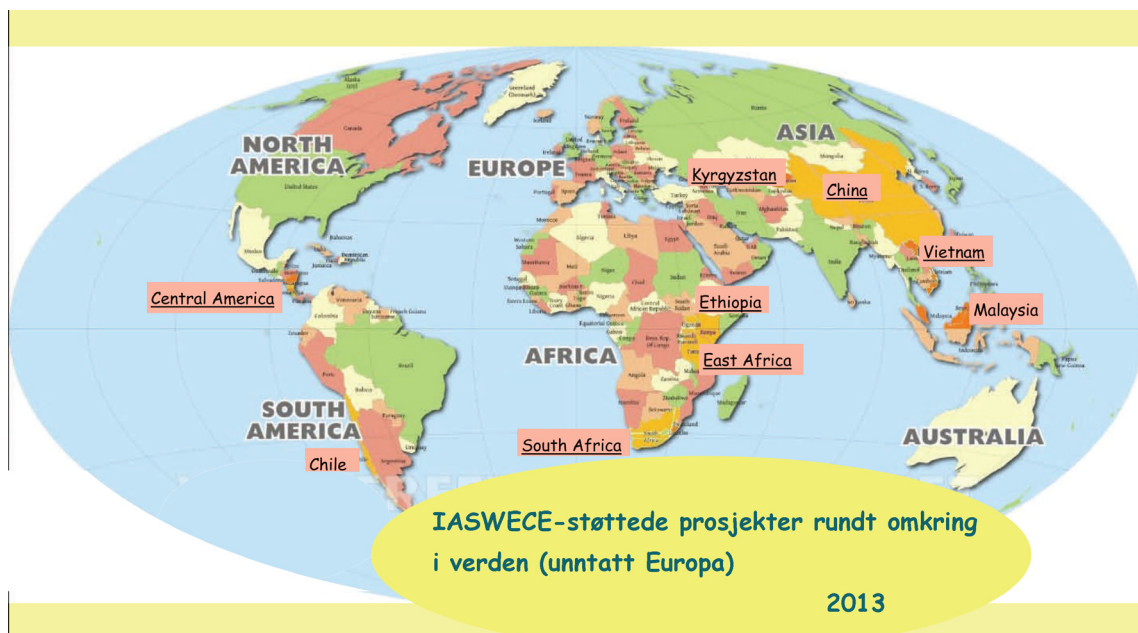
-Vi er ikke organisert etter en konfliktmodell med arbeidsgiver/arbeidstaker.

-Vi kan derfor ikke være medlem av PBL-A og arbeider for en unntaksbestemmelse

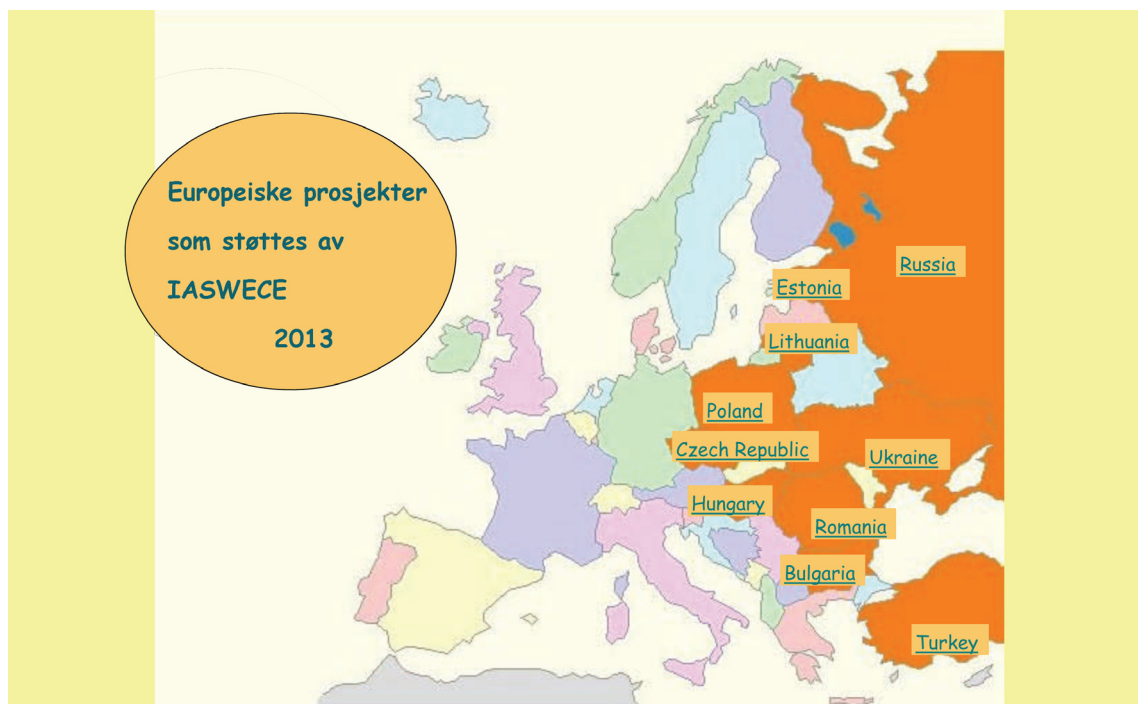
-Vi arbeider for å beholde vår frihet til å drive barnehagen etter våre verdier

NYTT FRA IASWECE

det internasjonale steinerbarnehageforbundet

Disse kartene viser i hvilke land det fins steinerbarnehageprosjekter som IASWECE støtter pedagogisk og finansielt. Det er bl. a. gjennom Steinerbarnehageforbundet i Norges medlemskap i IASWECE at dette utviklingsarbeidet er mulig.

Steinerbarnehager under utvikling

IASWECE gir i samarbeid med partnerorganisasjoner som for eksempel "Freunde der Erziehungskunst" både pedagogisk og finansiell støtte til utviklingen av steinerbarnehagepedagogikken i et antall land rundt om i verden. Støtte fra IASWECE gir mulighet for medarbeidere og erfarne steinerbarnehagelærere til å reise og delta eller selv tilby kurser, arbeidsgrupper og veiledning der det behøves. Slike videreutdannelsesstilbud legger et grunnlag for steinerbarnehagepedagogikken til å vokse og blomstre utfra de forutsetningene som finns i de forskjellige land, basert på et antroposofisk menneskebilde og utviklingssyn. Ansvar for kursene ligger hos de som er aktive i det lokale miljøet, i samarbeid med de tilreisende kollegaene.

For ytterligere informasjon, kontakt Clara Aerts: c.aerts@iaswece.org.

Fugl Fønix i Hawzien Etiopia Med hjelp fra IASWECE

På en vanlig torgdag i fullt dagslys ble Hawzien, en av Etiopias eldste byer, bombet og mer enn 2500 mennesker mistet livet. Midt i ruinene etter denne dramatiske hendelsen oppsto en impuls som skulle komme til å legge grunn for en bedre framtid for barna i landet. Ledet av Dr.Atsbaha Gebre Selassie og flere andre dedikerte pedagoger ble det bygd en bar-

nehage på et tre hektar stort område som de lokale myndighetene kostnadsfritt stilte til rådighet. På denne måten oppsto det første prosjektet i Etiopia med en helhetlig tilnærming.

Barnehagen er som et hjem utenfor det egne hjemmet. I dag er det 120 barn i de to barnehagene som har oppstått ut fra denne impulsen og med et tredje bygg under planlegging vil man kunne minske det store antallet barn i de to nåværende gruppene.

På samme gang blir det også lagt planer for en videre skolegang og foreldrene gjør alt de kan for at deres barn fortsatt kan nyte godt av denne pedagogikken, også etter barnehagealderen.

Barnehagene vokser og er et sted der både store og små trives. Gjennom familenes innsats og ut fra det barna selv bringer med seg hjem fra barnehagen har mye allerede blitt forandret. Virkningene av det gode arbeidet som pågår i barnehagene sprer seg i lokalsamfunnet og det er spesielt pedagogenes glede over å få arbeide sammen og å få være med barna som blir lagt merke til.

Gjennom dette prosjektet er det sådd et frø som har satt røtter i Hawzien, men som fortsatt trenger vår støtte for å kunne stå trygt i stormene som hjemsøker dette landet som er så fylt av motsetninger.

Hvis du vil støtte prosjektet direkte eller vil vite mere om dette eller andre prosjekter som Steinerbarnehageforbundet i Norge er med å hjelpe gjennom sitt medlemskap i IASWECE, kan du gå inn på www.iaswece.org

For IASWECE, ved Mette Johannessen.

UNDERVEIS TIL FRIHET

Om Rudolf Steiners etiske individualisme

Karl-Martin Dietz

Karl-Martin Dietz: Født 1945 i Heidelberg. Studerte klassisk filologi, germanistikk og filosofi samt økonomi i Heidelberg, Tübingen og Roma. Doktorgraden tok han 1975 med en avhandling om førsokratisk filosofi. Underviste ved Universitetet i Heidelberg 1974-1980. Var i 1978 med på å grunnlegge Friedrich von Hardenberg Institut für Kulturwissenschaften, Heidelberg, hvor han arbeider. Dietz har utgitt en rekke bøker om filosofiske, åndshistoriske og tidsaktuelle temaer, med særlig henblikk på å vise antroposofiens aktualitet overfor utfordringer i dagens kultur- og samfunnsliv. – Han har siden 1985 holdt en rekke foredrag og seminarer i Oslo, senest i februar 2011 i tilknytning til markeringen av 150-årsjubileet for Rudolf Steiners fødsel. Hans bok "Når hjertene begynner å ha tanker er utgitt på norsk (Antropos Forlag 2011).

Når vi om kvelden ser tilbake på dagen og spør hvilke krefter som har drevet oss til våre handlinger, kan mangt komme frem i lyset. Plikter, oppdrag eller instruksjoner er lette å få øye på. Men mye av det jeg gjør, trenger ingen anvisning utenfra. Mange ting skjer ut fra en indre konsekvens. Jeg har for eksempel påbegynt noe som må føres videre på en fornuftig måte. Eller jeg har "rotet til" noe som jeg ikke simpelthen kan la ligge. Dertil foreligger det en omfattende vitenskap om hvilke "driftsstrukturer" som kan bestemme mine handlinger. Det finnes prinsipper i vår sivilisasjon (f.eks. etiske verdier) som jeg overtar med selvfølgelighet, og det finnes tankemodeller ("mentale modeller")

som jeg riktignok knapt har bevissthet om, men som ved nærmere ettersyn ligger til grunn for mine personlige tanker og handlinger. Jo mer inngående jeg stiller spørsmålet om opprinnelsen til mine handlinger, desto flere faktorer oppdager jeg som bestemmer meg, uten at de utgår fra meg selv. Så spør jeg meg kanskje noe rådløs med Goethe: "Hva kan vel da hos hele fyren regnes for originalt?"

Øyeblikkets autonomi

Spørsmålet om det handlende menneskes "frihet" har helt fra begynnelsen vært et gjennomgangsmotiv i den europeiske tenknings historie. Frihet ble først oppfattet i politisk-sosial forstand (innføringen av demokratiet i den greske antikken og de fenomener som fulgte av dette). Men denne friheten skulle snart vise seg utilstrekkelig. Det frihetsrom som skapes i det sosiale, må fylles med handlinger. Og hvor langt kan man kalle disse for "frie"? – Slik oppstod i åndshistorien snart spørsmålet om en indre autonomi: Autonomi forstått som fornuftens evne til å gi seg sine egne lover. "All filosofi er autonomi" (Kant). Men sett ut fra vår samtid og med henblikk på fremtiden melder det seg i dag utfordringer som går mye lenger enn dette. Det dreier seg ikke lenger bare om hva som er tillatt eller hva jeg kan, men også om hva jeg vil og hvorfor jeg vil det. Og vel å merke "jeg" som indivi-

duelt vesen. "Det ideale individet blir ikke lenger målt ut fra sin evne til tilpasning, men ut fra sitt initiativ. Her ligger en av de avgjørende forandringene i vår holdning til livet..." (Alain Ehrenberg). Denne oppgaven kan man betegne som utviklingen av "situativ autonomi" (øyeblikkets autonomi): Hvordan handler jeg selvstendig, meningsfylt, originalt og samvittighetsfullt i det konkrete enkelttilfelle, samtidig som jeg tar hensyn til situasjonen som helhet? Sosiologen Ulrich Beck formulerer det pregnant slik: "Det som kreves er en aktiv handlingsmodell for hverdagen, som har jeget som sentrum". Hvordan kommer man frem til en slik "handlingsmodell"?

Rudolf Steiner foregriper denne spørsmålsstillingen i sin bok Frihetens filosofi. Han henviser det enkelte mennesket til seg selv: "Naturen gjør bare et naturvesen av mennesket; samfunnet gjør det til et vesen som handler etter lover; det kan bare selv gjøre seg til et fritt vesen. Naturen løser mennesket fra sine lenker på et visst stadium av dets utvikling. Samfunnet fører denne utviklingen videre til et visst punkt; bare mennesket selv kan legge siste hånd på verket." ¹

Er mennesket altså fritt eller ufritt? Steiner legger ingen vekt på denne absolutte motsetningen: "Vårt liv er sammensatt av frie og ufrie handlinger. Men vi kan ikke tenke menneskets begrep til ende uten å komme til den frie ånd som den rene utforming av menneskets natur." ² Vi er altså ifølge Steiner ikke frie (eller ufrie) i alle våre handlinger, men vi må og kan ut fra eget initiativ bringe oss i en tilstand av frihet. Bare så langt dette lykkes, er vi frie. Frihet er like meget menneskets vesen som dets utviklingsmål. Den kommer til syne hvis og i den grad mennesket bringer den til utfoldelse. Det hører like fullt til menneskets vesen å kunne utvikle seg til frihet. Og det hører til friheten at den ikke simpelthen blir gitt til mennesket.

Frihet som gave ville ikke være annet enn et "frirom" – i høyden et moment ved inngangen til friheten, beheftet med faren for vilkårlighet.

Spørsmålet vi stiller oss selv om kvelden kunne altså også lyde slik: Har det i dag lykkes meg, på tross av alt det jeg er bundet opp i, også en gang å handle "i frihet"? Hvilke hindringer møtte jeg under anstrengelesene? Klarte jeg å overvinne dem?

Hvordan er frie handlinger mulige?

Hvordan går jeg frem slik at jeg evner å handle fritt? Frihetens filosofi griper tilbake til et kjent begrep i åndshistorien, men gir det et helt bestemt nytt innhold: den "frie ånd". Den kommer til syne når mennesket selv "legger siste hånd på verket" (se ovenfor). Tilbakeblikket lærer oss at vi på veien mot den "frie ånd" må kjempe mot to gitte faktorer: Med vår legemlig-sjelelige organisasjon på den ene siden (dens drivkrefter, sympatier, vanemessige holdninger osv.) og med tendensen til almene bestemmelser på den andre siden (regler, normer, moralske forskrifter osv.) Vi vet ganske ofte svært godt hva som ville være det "riktige" – men vi har "ikke lyst" til å handle ut fra dette, vi lar oss avlede eller utsetter saken til i morgen. Eller vi ser oss konfrontert med et allment akseptert krav til hvordan man skal handle, noe som vi ganske visst ikke finner riktig i det foreliggende tilfellet. Og likevel følger vi dette kravet, for "det må jo være en orden på tingene" (som man gjerne sier). Ellers ville jo den enkeltes subjektive vilkårlighet ta styringen! – Hverken i det ene eller det andre tilfellet er vi helt til stede i oss selv. Finnes det andre muligheter?

Den veien til den "frie ånd" som vises i Frihetens filosofi, begynner med selverkjennelse. Vi legger for eksempel merke til sinnsstemninger som har festnet seg i oss og virker inn uavhengig av de konkrete situasjoner. Vi oppdager muli-

gens også en dag lett irritert at vi klarer oss med et halvt dusin "grunntanker", som vi kombinerer og anvender i møtet med alle livets tilskikkelser. Eller det blir klart for oss at tanker som vi anså for å være våre egne, i virkeligheten deles av millioner andre mennesker (f.eks. som "offentlig mening"). "Emosjonale disposisjoner" kaller man det ene, "mentale modeller" det andre. Mange av våre tanker har vi kanskje en gang sågar tenkt selvstendig, men i mellomtiden er de blitt til faste forestillinger i oss selv, til avleiringer i bevisstheten og danner derfra grunnlaget for vår aktuelle tenkning. – Frihetens filosofi viser hvordan man kan unngå å havne så vel i den subjektive sinnsstemnings fengsel som å bli fange av det prinsipielle. Den viser veien til den energiske tenkning, som kommer til klarhet over sin opprinnelse ("ren tenkning"). Den som kun ville bruke sin tenkning til å systematisere såkalte "fakta", lot et stort potensiale ligge brakk og forble samtidig på avstand til seg selv. Gjennom en energifylt tenkning kan jeg oppdage nye ting og ut fra dette forme virkeligheten. Jeg kan gripe ikke bare en fysisk, men også en levende, sjelelig og åndelig virkelighet. "Det vesentlige er usynlig for øyet" (Antoine de Saint-Exupéry). Med dette menes: det vesentlige i alle ting, også i de synlige.

Moralsk intuisjon

I den grad vi klarer å løse opp forstenete tanker og emosjonelle forkjærligheter, får øyeblikkets åndelige strøm sin sjanse. Frihetens filosofi taler her om "intuisjon", og – for så vidt som den ligger til grunn for handlingen – om "moralsk intuisjon". – "Intuisjon" blir i dag ofte forvekslet med "magefølelse" o.l. Dette er uttrykkelig ikke ment hos Steiner. I åndshistorien er intuisjonen karakterisert som en plutselig, evident tilsynekomst av en idé. I grunnen har vi alle stadig intuisjoner, men legger

bare ikke merke til dem, fordi vår forestillingsverden legger beslag på oppmerksomheten.

Betyr altså det å handle ut fra intuisjon at vi gir oss vilkårligheten i vold? På ingen måte. Intuisjon er intet subjektivt innfall, men tar situasjonen og omgivelsene med i betraktning – slik som lynet et øyeblikk lyser opp et helt landskap som ligger i mørke. På lignende måte setter den "moralske intuisjon" menneskets opprinnelige kraft, dets originalitet, fri. Her blir omstendighetene, omgivelsene og "rammebetingelsene" trukket inn. Å hente sine impulser til handling ut fra "moralsk intuisjon" kalles hos Steiner "etisk individualisme". Denne står i motsetning til den vante normative etikken, hvor alle handlinger føyer seg etter regler og tankemønstre. Selv om disse er omhyggelig gjennomtenkt, har de uunngåelige ulemper. Når handlingsøyeblikket kommer, er de alltid "fra gårsdagen". De kan ikke virkelig gripe fatt i den aktuelle situasjonen. Mennesket handler her dessuten ikke som individ (og dermed "fritt"), men fungerer som et krysningsspunkt for almene prinsipper. Derfor forsøker mennesker som har til mål å handle originalt og på eget ansvar, slik som f.eks. kunstnere og næringsdrivende, alltid selv å sette målestokken for sine handlinger istedenfor å støtte seg på noe foreliggende. Steiners etiske individualisme vil stimulere ethvert menneske til å handle ut fra moralsk intuisjon. Den adskiller seg fra lignende filosofiske konsepter bl.a. ved at virkeligheten ikke blir satt i parentes. Derfor valgte vi ovenfor betegnelsen "situativ autonomi". Mennesket trekker seg ikke ut av den situasjon som foreligger. Graden av frihet avhenger ikke av om jeg utsettes for innflytelser eller krav utenifra, men av hvordan jeg klarer å omgås med dem. Min frihet er ikke en distansert, men en integrert frihet.

Den etiske individualisme i praksis

For ca. 50 år siden satte det i vårt samfunn inn en såkalt "individualiserings-trend", for å benytte en betegnelse hos sosiologen Ulrich Beck. Helt inn i enkeltheter kan vi iaktta hvordan verdier som tidligere var allment anerkjent, mister sin gyldighet og i avgjørende livsspørsmål stiller det enkelte menneske på seg selv, når det f.eks. gjelder yrke, livsstil, partnerskap eller barneoppdragelse. Denne situasjonen føles av mange mennesker som noe de ikke kan mestre, og slik kan man også betrakte den kraftige økningen i psykiske sykdommer i de siste årtier, den tiltagende rusavhengighet og orienteringsløshet som følge av individualiseringen (Ehrenberg). Som enkeltmennesker har vi slett intet annet å gjøre enn i størst mulig grad å stille oss på oss selv, for å kunne handle meningsfylt innenfor helheten. Dermed får den etiske individualismen, som ble utformet for mer enn et hundre

år siden, i dag en eksistensiell betydning. Hva den i praksis kan bidra med i samtiden, skal i det følgende antydes med noen eksempler.

Individualitet

De menneskebilder som i de siste ett hundre år har hatt sin virkning i samfunnet, går for en stor del ut fra at mennesket er forhåndsbestemt ("determinert"). For noen står mer den kroppslig betingede "genetiske" bestemmelsen i forgrunnen. Den er i dag i mange henseender igjen på fremmarsj og ligger f.eks. til grunn for markedsførings- og reklamestrategien. Slik taler en renommert håndbok med tittelen "Konsumentenverhalten" (Kroeber-Riel) om "ideologien om det suverene og fornuftige menneske", som ikke bør få oss til å glemme vår "dyriske avstamning". Følelser (f.eks. "kjærlighet") føres tilbake til "stimuliavhengige hormonutsondringer". Det skulle vi, ifølge Kroeber-Riel, aksep-

tere og uten motstand forholde oss som "konsum-aper". – En neste bestemmelse av mennesket gjelder det sjelelige. Utforskningen av påvirkningene i den tidlige barndom har vist at sjelelig stabilitet, sosiale evner og intelligensutvikling til langt opp i årene avhenger av hvordan barnet ble behandlet av moren (eller omsorgspersonen) i de første leveårene. Har det i disse årene kunnet få en stabil tillit til seg selv og til verden? – Også den åndelige – ofte betegnet som "samfunnsmessige" – bestemmelsen utgjør et bredt felt: De verdier og adferdsformer som tilflyter meg fra foreldrehjemmet, på skolen eller i mitt yrke, legger føringer for hele mitt videre liv. – Alt i alt er jeg gjennom de kroppslige, sjelelige og åndelige bestemmelsene så å si helt og holdent forsørget. Stilt overfor dette melder likevel spørsmålet seg om jeg som voksen er uforanderlig determinert av disse bestemmelsene eller om jeg allikevel ut fra en egen impuls kan utvikle meg til "fri ånd". Stadig flere mennesker i vår tid ønsker åpenbart eller forlanger sågar en slik utvikling. I forbindelse med hjerneforskningen er for eksempel striden om menneskets viljesfrihet flammet opp på ny. Og med henblikk på den hurtige forvandlingen i samfunnsforholdene og den voksende diskontinuitet i livsløpet kan adferdsformer som synes determinerte (f.eks. gjennom etniske eller religiøse verdier) direkte føre til sosiale katastrofer. Den etiske individualisme gir et grunnlag for å lære å utnytte den "frie ånds" potensielle og dermed også skape et nytt forhold til medmenneskene.

Originalitet

Et annet synspunkt: I individualiseringens tidsalder kan vi i lengden ikke lenger leve alene ut fra de evner vi har "lært oss" for mange år siden. Vi er allerede i dag i høy grad henvist til stadig på nytt å mestre livssituasjoner originalt og kreativt. Her er

hverken viten eller faglige kvalifikasjoner tilstrekkelig. Vi må – ofte lynraskt – avgjøre hva øyeblikket krever. Med hensyn til våre inngrodde "tankemodeller" befinner vi oss i en splittet situasjon: På den ene side kan de gi oss impulser, på den annen side kan de binde oss. Impulsere oss når vi gjennomskuer dem; i motsatt fall binde oss. Hvordan finner jeg her min egen vei? Frihetens filosofi viser at rasjonell og intuitiv tenkning gjensidig betinger hverandre. Allerede Platon visste at også rasjonell tenkning har sin opprinnelse i intuisjonen. Diskursiv (bevarende, bevisende) og intuitiv (fornyende, formende) tenkning hører sammen. I dag må det ut fra denne sammenhengen oppstå en individuell evne, hvis man vil "handle ut fra seg selv". Slik utvikler det seg en autonomi som samtidig er integrativ, hvor individuell frihet og sosial evne ikke er motsetninger.

Sosialitet

En videre konsekvens av den etiske individualisme er den frie ånds evne til å danne fellesskap. Den frie ånd lukker ikke de andre menneskene ute, men trekker dem inn.

Den har ut fra seg selv evnen til sosialitet. Det egosentriske selv derimot må bibringes sin sosialitet utenifra, gjennom regler, normer og anvisninger. Egosentrisitet er slik sett en ufri livsform. – Ut fra den etiske individualisme kan man nå frem til en ny sosial orden. Den er f.eks. utarbeidet og utprøvd annetsteds under betegnelsen "Dialogisk kultur".

Ved hjelp av denne kan samarbeidet også i større firmaer og organisasjoner bygges på et nytt grunnlag. Dialogisk kultur har fire hjørnesteiner, som kan danne basis for et samarbeide ut fra "dialogiske prosesser": Tiltro til det individuelle menneske, uavhengig av dets rolle i foretagendet; den selvstendige dømmekraft hos hver enkelt med henblikk på fellesskapet som

helhet; individuell idékraft og originalitet som kilde til å skape en fremtid; og endelig evnen til handling ut fra eget ansvarlig initiativ som drivkraft for fellesskapets handlinger. Av samspillet mellom disse prosessene, som er utførlig beskrevet annetsteds, oppstår det et produktivt forhold til de andre menneskene. Det vanlige prinsippet for samarbeide blir dermed likefrem snudd om: Den enkelte er ikke simpelthen bare et ledd i en foreliggende helhet, som handler på oppdrag og må stå ansvarlig overfor overordnede instanser. Den enkelte handler ut fra seg selv, søker og inngår et samvirke med andre og finner former for samarbeide hvor den enkelte ikke blir beskåret i sin frihet. Den frie forlanger ingen overensstemmelse av sine medmennesker, men han forventer den, fordi den ligger i menneskets natur. For hvis ikke urgrunnen til fordragelighet lå i det menneskelige vesen, ville man heller ikke kunne innpode den gjennom ytre lover.³

Tenkning og handling ut fra intuisjon er ikke bare en individuell og original evne; den lar samtidig en felles tankeverden komme til syne, hvor hver enkelt kan hente sine intuisjoner. Idet jeg tenker "mine" tanker, kan jeg også forstå den annens tanker – selv der hvor de går helt på tvers av mine egne. Uten en slik forståelse kommer man i dag i grunnen ingen vei videre. Det viser f.eks. bestrebelsene på å anvende meditasjon i konfliktsituasjoner, en tendens som har grepet om seg i senere tid. De har som mål å forstå konfliktpartnerens tankeverden – ellers er heller ingen virkelig overenskomst mulig.

Den etiske individualisme er dermed i vår tid ikke lenger – som kanskje ennå for hundre år siden – en interessant variant i spektret av etiske overveielser. Den behøves i dag for å kunne løse aktuelle samfunnsmessige spørsmålsstillinger. Det hører riktignok til dens egenart at man

ikke ganske enkelt kan ta den ferdigpakket ut av hyllen og "anvende" den, men at enhver selv må utvikle den. Her finnes det ingen uniformitet. For hver enkelt må i hvert øyeblikk av sitt liv finne sin egen individuelle løsning, som han selv er ansvarlig for.

Det viktigste problem for all menneskelig tenkning er dette: å begripe mennesket som fri personlighet bygget på sitt eget vesens grunn.

Rudolf Steiner⁴

Tidligere publisert i Libra 2011-2

LITTERATUR

Rudolf Steiner:

Die Philosophie der Freiheit. Dornach 1995, Gesamtausgabe bind 4.

Norsk utgave: *Frihetens filosofi*. Antropos Forlag, Oslo 2008.

Karl-Martin Dietz:

Når hjertene begynner å ha tanker. Om spiritualisering av tenkningen. Antropos Forlag, Oslo 2011. *Dialog. Die Kunst der Zusammenarbeit*, 3., utvidede opplag, Heidelberg 2010.

„Tenkningens aspekter i den antroposofiske ånds-forskning“, i: *Libra*. 1/2009, s. 26-30

Jeder Mensch ein Unternehmer: Grundzüge einer dialogischen Kultur, Schriften des Interfakultativen Instituts für Entrepreneurship an der Universität Karlsruhe Bd. 18, Karlsruhe 2008.

„Et blikk fremover på en spirituell individualisme“, i: *Antroposofi i Norge* 1/2007, s. 23-28.

„Tenkningen i den mikaelske tidsalder“, i: *Antroposofi i Norge* 1/2007, S. 4-22.

„Den nye tenkning hos Rudolf Steiner“, i: *Libra*. 1/2006, s. 44-52.

„Hva yter tenkningen?“, i: *Libra* 3-4/2005, s. 142-150.

„Det nye forhold til andre mennesker. Om den frie ånds sociale praksis“, i: *Nyhedsblad. Antroposofisk Selskab*, 11. årg., nr. 2, 3-4/2003, s. 2-5.

¹ Rudolf Steiner: *Frihetens filosofi*. Norsk utgave: Antropos Forlag 2008, s. 162.

² Op. cit. s. 160.

³ Op. cit. s. 159.

⁴ Rudolf Steiner: *Sannhet og vitenskap*. Norsk utgave: Antropos Forlag 2009, s. 93.

Faktaopplysninger om private barnehager

Private barnehager er lovpålagt å ha OTP, obligatorisk tjenstepensjon for sine ansatte.

PBL- A medlemmer har tariffavtale og pensjonsordning som tilsvarer kommunenes. (Det er mange av disse barnehagene som sliter nå fordi de ikke klarer de høye lønns- og pensjonsutgiftene) Barnehagene tilstreber å ha samme pensjonsordninger, men tilskuddene som gis gir ikke anledning til dette for små og mellomstore barnehager.

De fleste private barnehager følger lønnsstignene enten til sin kommune eller PBL sin lønnsstige.

De private barnehagene er under tilsyn av:

Kommunen

Arbeidstilsynet

El- tilsynet

Miljø og helsetilsyn

Branntilsyn

Mattilsyn

Bedriftshelsetjeneste er man lovpålagt å ha for sine ansatte.

Private barnehager må følge Norsk lov om barnehager og rammeplan for barnehager. Da finnes det lover om hvor mange ansatte man skal ha pr. barn og hvor stor pedagogtetthet det må være.

Det er maxpris på foreldrebetalingen slik at det er tak på hva en barnehageplass kan koste.

Det er konkurranse om førskolelærere slik at private barnehager må tilstrebe lønninger og ordninger på høyde med kommunen.

Gode lønns og arbeidsforhold for sine ansatte er noe private barnehager prioriterer.

Kvalitet på pedagogikken er en av de viktigste prioriteringene.

Med full barnehagedekning må man også ha et godt rykte dvs. drive en god barnehage.

Man må ha åpningstider tilpasset samfunnet.

Når det gjelder veien til likebehandling blir man gjennom kostnadsdekningsmodellen straffet for å ha drevet nøkternt innenfor de rammer man har fått tildelt. Disse barnehagene blir straffet med mindre tilskudd, mens

de som driver dyrt får mer tilskudd.

Kostnadsdekningsmodellen er lite forutsigbar, vanskelig tilgjengelig å forstå utregningen av og fører ikke til likebehandling. Det er på grunnlag av denne modellen kommunen f.eks. ga tilskuddene sine i 2011. Dette fører til at barnehagene har svært forskjellig prosentsats fra ca. 89% opptil 100%

Nesodden Høyre har foreslått å gi 95% sats, slik at alle barnehager blir justert opp til minimum 95%. Med en slik løsning ville det bli mye mer forutsigbart for barnehagene og mer rettferdig. Da snakker vi om en stykkpris pr. barn. Dette er på vei mot likebehandling av barn som går i kommunale og private barnehager.

Det ville spare kommunen for administrasjonskostnader for arbeidet med utregningene, fordi det ville bli enklere også for dem. For barnehagene ville det bli enklere å forstå og skape forutsigbarhet.

Unntaksvis må man finne en løsning på kapitalkostnader for barnehagene som har kommet så dårlig ut at de er i fare for å bli nedlagt. Disse må få hjelp slik at de kan opprettholde driften. Private barnehager har hjulpet å dra lasset for å nå full barnehagedekning i landet. Mange av de barnehagene som har bygget i tiden fra 2000-tallet, sliter nå med dyre bygg fordi vi ikke lenger har øremerkede statstilskudd, men rammefinansiering. Disse barnehagene har bidratt og hjulpet kommunene med å nå målet om full barnehagedekning. Skal disse nå bli straffet som følge av at finansieringen inngår i kommunale rammer?

Dette er ikke rettferdig ovenfor verken barn, foreldre, ansatte eller private eiere av barnehager.

Så alle politikere: lag en stykkprisfinansiering, alle barn er like mye verd!

Med vennlig hilsen,
Björg Lobben Røed,
Aurora Steinerbarnehage.

Apropos etterligning

Det er travelt i Kjerringhaugen for tida!
Utenfor gjerdet foregår det masse arbeid. Det felles trær, det lages vei, det støpes bro, det taes ut masse som blir lagt i store hauger. Det er en kjempestor heisekran som frakter tunge ting.

Barna følger nøye med, de springer fra gjerde til gjerde og ser på hva som foregår- en lang stund- og så- flyttes arbeidet inn i leken i barnehagen!

Noen «sager» trær med høy lyd, andre

blander sement av snø og vann i store kar. Det er et fint samarbeid i sandkassa hvor det lages veier og broer. Noen graver med traktorn og det legges på lastebiler som fyller det i store hauger.

Hvilken iver, hvilken lek, og hvilken lykke for oss å få være vitne til dette i disse teknologiske «ulvetider».

Hilsen Trine Kristiansen, pedagogisk leder på Kjerringhaugen.

Gylne øyeblikk fra Eventyrbrua

Farlig farvann

Erlend og Lina 5 år, har sammen med Lars 4 år forvandlet sofaen til en båt. De leker at de ligger i farlig farvann. Erlend: "Vi skulle liksom fange miner i vannet!" Lina: "Kan vi ikke heller fange vitaminer da?"

Befriende lite Disney Channel

Samtale mellom to gutter på 5 og 6,5 år ved lek ute. Femåringen spør: "Er Mikkel Mus en gutt eller jente?" (Lang tenkepause) "Jente!" svarer han som snart fyller syv.

Kollegiearbeid

Björg Lobben Røed

Kollegiearbeid er selve grunnlaget for arbeidet i barnehage eller skole, derfor er det særdeles viktig at dette er godt og at det skapes forståelse for hva et virkelig kollegium er for noe. Enhver må bære ansvar for at dette fellesskapet skal fungere og alle som begynner i våre virksomheter burde få en innføring i betydningen av dette.

Kollegiet består av mange enkeltindivider hvor hver enkelt har noe unikt å bidra med i fellesskapet.

Dette er et fellesskap som stadig videreutvikles på grunnlag av den enkeltes arbeide med seg selv.

Inn i dette fellesskapet skal det være rom for mangfoldighet, begavelser og livserfaringer som den enkelte bærer med seg.

Hvert enkelt menneske i et kollegium har ferligheter som kan utkrystallisere seg i oppgaveområder som man frivillig overtar som sin oppgave, om det er rom for det og de andre gir frihet til det og ser det.

Hver ny kollega som kommer inn i et kollegium bærer med seg noe unikt som kan berike fellesskapet. Det bestående kollegium må øve seg på å se og motta den nye kollegaen med åpent sinn og ta i bruk dette menneskets kvaliteter på en god måte.

Beslutninger som skal tas bør i størst mulig grad komme til gjennom samtaler, avveininger av grunner for og imot som kan modnes innenfra i hele kollegiet. Og man må våge å bruke tid på å beslutte nye ting, løsninger.

Men å arbeide i et slikt fellesskap og få det til å fungere, forutsetter en ting: Viljen til selverkjennelse og til selvoppdragelse og lære seg evnen til å se den andre for hvem den er og kan, for i enhver konflikt kan man vel enkelt si at det starter med at en part ikke føler seg

sett eller forstått. Dialog i stedet for forsvar, hvorfor har vi alle en tendens til heller å forsvare det vi har sagt eller gjort, fremfor å virkelig lytte til den andre parten for å forstå.

Innhold og hvorfor akkurat disse punktene

1. Pedagogiske studier: Skolere seg selv og øke sin kompetanse i forhold til pedagogikken.
2. Kunstnerisk virksomhet: Berike og bevege følelsesområdet/ hjerteområdet hos hver enkelt.
3. Samtaler om barn/ planlegging/ evalueringer og tiltak.

4. Barnebeskrivelser

Målet her er å danne seg et objektivt bilde av barnet slik at man skal forsøke å få øye på selve individualiteten uten antipati eller sympati.

5. Planlegging / evaluering av årsplan / årstidsfester: Bevisstgjøring av hvorfor, bakgrunn og innhold. Levendegjøre innholdet for seg selv og fellesskapet.

6. Samarbeidsmøter med Steinerskolen er viktig fordi vi har en helhetlig pedagogikk. Det er det samme barnet vi skal ta vare på, så vi må øke forståelsen hos hverandre til beste for barnet.

Et samstemt kollegium er nødvendig for at et godt foreldrearbeid skal få gode levevilkår. Et kollegium som snakker med felles stemme gir trygghet til foreldrene. Trygghet skaper tillit og alt arbeid med foreldre er egentlig et tillitsspørsmål. Har vi tillit fra foreldrene har vi også frihet til å utføre vårt pedagogiske arbeide. På denne måten henger kollegiearbeid og foreldrearbeid tett sammen.

Lek i Aurora Steinerbarnehage

Nordisk barnehagestevne

i Järna

4. - 6. april 2014

Under det myllrande, mångkulturella världsförskollärmötet i Goetheanum vid påsk 2012, då många av er var med, stötte man emellanåt på någon nordisk kollega. I dessa möten kunde man uppleva: "Vi har något gemensamt, någon själsfrändskap och vissa grundvärderingar att värna om tillsammans: när det gäller vårt förhållande till naturen, det mycket lilla barnet, "sunt förnuft-känslan", mm.

Vi behöver medvetandegöra oss om den NORDISKA BARNAKULTUREN, som så många från andra kulturer har sådan respekt för.

LEVER DEN ÄN? VAD INNEBÄR DEN? HUR VÄRDAR VI DEN?

Så föddes idén om ett nordiskt möte.

I maj 2012 på det norska "Barnehagestevnet" i Hurum bjöds alla nordiska grannar generöst in. Eva Lazar och Sabine Hadwiger från RWS (det svenske steinerbarnehageforbundet) styrelse åkte dit och mötte kollegor från Norge, Danmark och Island och planerna smiddes vidare.

Vi har haft två ytterliga planeringsmöten – en på WLH (steinerbarnehageseminarium i Sverige) i Bromma (november 2012) och en på Snellmanhögskolan i Helsingfors (april 2013) och har kommit framåt med planeringen.

Så, nu kan vi bjuda er till Järna den 4, 5 och 6 april 2014 på en NORDISK KONFERENS med temat:

"What are the core values in childhood that provides a healthy future?"

Tanken bakom titeln är att framtidens hälsa grundläggs nu och framförallt i hur

vi ser på barndomens värden (verdier).

Alla våra nordiska rikstäckande vårmöten (barnehagestevner) kommer att förenas till ett stort nordiskt möte. Kulturhuset kan ta emot upp till 500 kollegor och vi är säkra på att platserna kommer att fyllas snabbt. Förutom för waldorfförskollärare kommer konferensen att vara öppen för intresserade waldorflärare. De deltagande länderna har mycket olika ekonomier så det gäller att hålla lågprisnivå så att dansarna alla kan vara med!

Tre föredragshållare kommer belysa temat från olika synvinklar. Inlednings – och avslutningstalare blir GODI KELLER, varmt uppskattad waldorffpedagog, som bor och arbetar i Norge sedan år 1972. Han har varit klasslärare på Steinerskolan i Fredrikstad mellan 1984 och 2001. Sedan dess är han medarbetare på Rudolf Steinerhögskolan i Oslo. Några år har varit ansvarig för det första basåret inom de treåriga lärarstudierna (Bachelor). Idag är han free-lancer med många uppdrag som föredrag och kurser för lärare och föräldrar på norska förskolor och skolor, samt i Slovenien, Lettland, Ungern, Island, Sverige och för uppdragsgivare som Statoil Offshore eller Rikshospitalet i Oslo.

Han är medarbetare på norska radion NRK, P2 (kulturkanal) och har skrivit boken: "Med hjärtat i skolan – läsebok i pedagogik för föräldrar skriven av en waldorflärare". Det finns mycket inspiration till föräldraarbetet i hans bok.

Från scenen kommer det talas lätt förstålig svenska och norska med översättning till finska och engelska. Till samtalsgrupperna bjuds på alla nordiska språk.

De mindre pratige arbeidsgruppene skal bjude in till att lära känna varandra och samarbeta över gränserna med kollegorna från Norden.

Just nu arbetar vi bl.a. med utformningen av arbeidsgruppene. Har DU någonting att bjuda på? Någonting du övat speciellt, upplever som extra fruktbart? Har din kollega någonting hon är "fena på", som du vill ska spridas? Fundera gärna på vad som uttrycks och bärs i kärnvärdena i Norden just för dig, samtala med kollegorna och kom gärna

med förslag till RWS (spørsmålene over er selvfølgelig rettet til kollegaer i alle nordiske land og ideer fra medarbeidere i norske barnehager kan rettes til Steinerbarnehafeorbundet)!

VARMT VÄLKOMMEN TILL JÄRNA I
APRIL 2014 FÖR ATT MÖTA NORDISKA
KOLLEGOR!

För den nordiska förberedelsegruppen
ved Gudrid Malmsten.

På SFO i Sande baker de disse deilige havregrynsbrødene! Bruk helst økologisk der det er mulig!

Holder til ca. 4-5 brød:

1 kg hvetemel
1 kg sammalt hvete
1/2 kg havregryn
3 ss salt
2 l vann
5 g gjær
2 ss olivenolje
1 dl linfrø

Bland sammen ingrediensene til en løs deig. La den stå på et lunt sted i ca 12-20 timer, med plastfolie over seg. Smør brødformene godt og hell deigen oppi. La etterheve ca en time.

Sett nederst i ovnen på 200 °C i 40-50 minutter. Hvelv brødene på rist når de er ferdige.

Tips fra Anita Berge
<http://eventyrbarne.wordpress.com>

Barnaårens betydelse för livet som vuxen
23 – 28 juni 2013 på Skillebyholm, Järna

FRÅN ÅKER TILL MAGE

Jorden, vår moder, ger oss möjligheter.
Människan, odlaren, vårdar möjligheterna.
Vi tar alla emot gåvorna, gläds med alla
våra sinnen, äter och får växt- och
utvecklingskraft.

I waldorfpedagogiken arbetar vi med
samband. De ger oss tillit till livets grunder.

Vi lyssnar till föredrag, samtalar, plockar
örter, arbetar i växthuset, lagar mat, lägger
kompost, gör eurytmi, berättar, sjunger
sånger och målar.

Välkomna alla föräldrar och pedagoger – alla barnengagerade!

Kursledare: Anna Stina Eriksson, Martine Durant, Johan Hellqvist, Liselott Karlsson-Selén, Charlotte Krantz, Thomas Lüthi, Gudrid Malmsten, Hanna Saugbjerg, Ulrike von Schoultz.

Kursavgift: 6300kr, inkl. boende i enkelrum och måltider.
(OBS! Enkelrum erbjuds bara så långt det är möjligt.
Enklare boende ger lägre pris)

Anmälan och information: Stiftelsen Skillebyholm, 15391 Järna Tel: 08-551 577 85, vardagar 09.00 – 12.00
www.skillebyholm.org
info@skillebyholm.org

STEINERHØYSKOLEN | OSLO
RUDOLF STEINER UNIVERSITY COLLEGE

STEINERPEDAGOGISK UTDANNING

Et aktivt valg for framtiden

- Lærerutdanning (180 stp)
- Førskolelærerutdanning (180 stp)
- Studieår i billedkunstfag (60 stp)
- Mastergrad (120 stp)
- Etter- og videreutdanning

www.rshoyskolen.no

www.eventyrbarna.no

*Nettbutikk med leker inspirert av
Waldorfpedagogikken, med bruk av
naturlige materialer som tre, ull,
bomull og silke. Vi har også bøker,
hobbyartikler og mye annet.*

*Vi vil med våre leker inspirere barnet
til lek og kreativitet. Velkommen!*

www.eventyrbarna.no
post@eventyrbarna.no

Kalender

juni			
20-23	Birth to three conference Dornach		tickets@goetheanum.org
juli			
29-3 aug.	Grunnkurs i steinerpedagogikk Oslo		kurs@rshoyskolen.no
august			
2-9	Barnehagekurset Oslo		kurs@rshoyskolen.no
september			
12-14	Sansene, deres betydning i vår utvikling Felleslærerstevne på Nesodden		http://www.steinerskole.no
oktober			
23-26	Alliance of Childhood Conference Bryssel		unfolding2013@gmail.com

Kontaktinformasjon for
steinerbarnehagene
og steinerskolene i Norge fins på
www.steinerskolen.no
www.steinerbarnehagene.no

Etterklang fra barnehagestevnet i Trondheim

Det musiske menneske

Ungguttens viltre lugg danser over et blussende kinn.
Øynene er lukket. Gleden og smerten danser hånd i hånd,
over ynglingens ansikt som en vind.
Ømt og heftig fører hånden buen over fiolinens strenger,
finner Vivaldis vakre toner og vrenger
kroppen som en svaiende lind.
Lik en verdens elsker står han der, med sin elskede i favn.
Musikken strømmer til menneskets gavn.

Å bli sett

Å bli sett er menneskelig nødvendighet.
Som en plante trenger gjødsel,
trenger mennesket å bli sett for å vokse og ikke bli ødsel.
Å bli sett er menneskets lykke.
Å bli oversett og glemt, det er menneskets ulykke og sjelelige død.

Håp

Håpet er som et nysådd frø.
Dypt i sjelens indre ligger det stille som en hemmelighet.
Varsomt må du trø.
Langsomt vokser det, større og større.
En dag springer det ut og vil
Som et byggaks på en åker stråler det ut sin kraft og sin ild
Håpet er født og blir til.

Björg lobben Røed

B ECONOMIQUE

Returadresse:
Årstidsbrevet,
Thorstadvegen 6,
2609 Lillehammer.